

Uchwała z dnia 21 października 2005 r., III CZP 77/05

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

Sędzia SN Bronisław Czech

Sędzia SN Tadeusz Żyźnowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Przedsiębiorstwa Wielobranżowego "A.", sp. z o.o. w upadłości i E. Wyższej Szkoły Humanistycznej w likwidacji w E. przeciwko B. Wyższej Szkole Humanistycznej w upadłości w K. o ustalenie, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 21 października 2005 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 17 czerwca 2005 r.:

„Czy w razie postawienia w stan likwidacji niepaństwowej wyższej szkoły zawodowej, której statut przewiduje przejęcie praw majątkowych uczelni przez jej założyciela z chwilą zakończenia postępowania likwidacyjnego, w procesie z powództwa o ustalenie skuteczności nabycia w drodze czynności prawnej praw założyciela tej uczelni, wszczętym przed ogłoszeniem upadłości nabywcy tych praw w trybie przepisów Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.), nabywca mimo ogłoszenia upadłości zachowuje legitymację procesową, czy też proces może się toczyć tylko z udziałem syndyka masy upadłości?”

podjął uchwałę:

W wypadku postawienia w stan likwidacji niepaństwowej wyższej szkoły zawodowej, której statut przewiduje przejęcie praw majątkowych przez jej założyciela po zakończeniu postępowania likwidacyjnego, legitymacja procesowa – w sprawie z powództwa o ustalenie nabycia praw założyciela tej uczelni, wszczętej przed ogłoszeniem upadłości nabywcy tych praw na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.) – przysługuje syndykowi masy upadłości w postępowaniu

dotyczącym mienia wchodzącego w skład masy upadłości.

Uzasadnienie

Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „A.”, spółka z o.o. i E. Wyższa Szkoła Humanistyczna w E. w pozwie skierowanym przeciwko B. Wyższej Szkole Humanistycznej żądały ustalenia, że powodowa spółka „A.”, na podstawie umowy zawartej dnia 28 marca 2000 r. z pozwaną B. Wyższą Szkołą Humanistyczną, nabyła wszelkie prawa majątkowe i niemajątkowe, jakie przysługiwały tej pozwanej jako założycielowi E. Wyższej Szkoły Humanistycznej.

W toku postępowania – dnia 16 listopada 2001 r. – została ogłoszona upadłość powodowego Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „A.”, spółki z o.o., a następnie uchwałą z dnia 12 kwietnia 2002 r. właściwych organów B. Wyższej Szkoły Humanistycznej w stan likwidacji postawiona została E. Wyższa Szkoła Humanistyczna. Upadłość pozwanej B. Wyższej Szkoły Humanistycznej została ogłoszona dnia 19 lutego 2003 r. Sąd Okręgowy kontynuował postępowanie z udziałem dotychczasowych podmiotów i wyrokiem z dnia 23 czerwca 2004 r. umorzył postępowanie w zakresie obejmującym żądanie powodowej E. Wyższej Szkoły Humanistycznej oraz oddalił powództwo w pozostałej części.

Rozpoznając apelację powodowej spółki „A.” w upadłości, Sąd Apelacyjny powziął poważne wątpliwości i przedstawił do rozstrzygnięcia sformułowane na wstępie zagadnienie prawne. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Rozważając istotę przedstawionego zagadnienia prawnego, tzn. czy prawa i obowiązki założyciela niepaństwowej szkoły wyższej, z chwilą ogłoszenia jego upadłości wchodzą w skład masy upadłości, należy na wstępie rozważyć charakter tych praw na tle art. 20 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł."). Uprawnienia i obowiązki założyciela reguluje ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych (Dz.U. Nr 96, poz. 590 ze zm.), a także statut E. Wyższej Szkoły Humanistycznej. Nieliczne postanowienia tej ustawy – w brzmieniu obowiązującym w chwili ogłoszenia upadłości założyciela – dotyczą nadania statutu uczelni przez założyciela statutu, w tym zawsze pierwszego (art. 17 ust. 1 i 3). Skoro w myśl art. 18 omawianej ustawy

założyciel niepaństwowej uczelni zawodowej może podejmować decyzje dotyczące uczelni tylko w przypadkach przewidzianych w jej statucie, to niezbędne jest odwołanie się do regulacji dotyczącej praw i obowiązków założyciela, zawartej w statucie. Zawiera on postanowienia dotyczące praw i obowiązków założyciela, z których część ma niewątpliwie niemajątkowy charakter, dotyczy bowiem jego obowiązków związanych z funkcjonowaniem uczelni i jej organów (np. § 17 ust. 3, § 21 ust. 2, § 23 ust. 3, § 25, § 28 ust. 1 pkt 8 i ust. 2 oraz § 33). Część natomiast postanowień wyróżnia się ściśle majątkowym charakterem, dotyczy bowiem środków finansowych i majątkowych podstaw funkcjonowania uczelni. W ramach sprawowanego nadzoru nad działalnością uczelni, o których stanowi § 38 statutu, założyciel wyraża m.in. zgodę na nabywanie, obciążanie i zbywanie nieruchomości, a także ruchomych składników mienia uczelni, zaciąganie kredytów bankowych oraz innych zobowiązań majątkowych, a także zatwierdzanie rocznych planów rzeczowo-finansowych uczelni, sprawozdań z ich wykonania, bilansów księgowych i rachunków. Inne postanowienia statutu (§ 86-88) regulują majątkowe konsekwencje postawienia uczelni w stan likwidacji.

Przewidziane w statucie uprawnienia wywodzą się z przepisów mających zapewnić sprawne funkcjonowanie uczelni. Uprawnienia te nie mogą być oceniane w izolacji, stanowią bowiem konglomerat, w którym wyróżnienie jednych praw i ich oddzielenie od pozostałych nie jest możliwe, gdyż rola założyciela realizowana jest przy istnieniu całokształtu tych uprawnień, a więc zarówno majątkowych, jak i niemajątkowych. Nierozłączność uprawnień założyciela i ich kompleksowość, a także zmiana sytuacji prawnej podmiotów na skutek ogłoszenia upadłości, skłoniła Sąd Apelacyjny do wyrażenia poglądu o bezpośrednim wpływie na sytuację masy upadłości założyciela wyższej uczelni faktu postawienia uczelni w stan likwidacji prowadzącego w razie ogłoszenia upadłości jej założyciela do pozbawienia go prawa występowania w procesie o ustalenie istnienia uprawnień tej uczelni (art. 60 Pr.upadł.).

Zgodnie art. 60 Pr.upadł., postępowanie dotyczące mienia wchodzącego w skład masy upadłości może być wszczęte i prowadzone jedynie przez syndyka lub przeciwko niemu. W literaturze prawa procesowego z okresu obowiązywania Prawa upadłościowego zgodnie reprezentowany był pogląd, że w zakresie postępowań określonych w art. 60 Pr.upadł., w tym procesów dotyczących mienia wchodzącego w skład masy upadłości, wyłączną legitymację procesową miał syndyk, który był

władny dokonywać wszelkich czynności przewidzianych przepisami prawa. Także w judykaturze wyrażony został pogląd stwierdzający, że art. 60 Pr.upadł. obejmował wszelkie sprawy dotyczące prawa wchodzącego w skład masy upadłościowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1750/00, "Prawo Bankowe" 2003, nr 7-8, s. 25). W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, że do spraw dotyczących mienia wchodzącego w skład masy upadłości zaliczyć należy nie tylko sprawy obejmujące zindywidualizowane prawa i obowiązki, ale także sprawy, których przedmiotem jest rozstrzygnięcie o większych kompleksach takiej masy, w tym rozstrzygnięcie o losie przedsiębiorstwa prowadzonego wcześniej przez upadłego. Nie ma przy tym znaczenia, czy chodzi o sprawę o świadczenie, ukształtowanie lub o ustalenie prawa oraz podmiotowe ukształtowanie takiej sprawy. Sąd Najwyższy podkreślił, że art. 60 Pr.upadł. wprowadził tzw. podstawienie procesowe o charakterze bezwzględny, którego istotą jest to, że zamiast podmiotu będącego stroną w znaczeniu materialnoprawnym występuje jako strona w znaczeniu procesowym inny (najczęściej wskazany w ustawie) podmiot.

Pogląd stwierdzający, że sprawy dotyczące mienia wchodzącego w skład masy upadłościowej mogą być prowadzone tylko przez syndyka nie może być, na gruncie art. 60 Pr.upadł., skutecznie kwestionowany, gdyż upadły z chwilą ogłoszenia upadłości traci na rzecz syndyka możliwość dokonywania czynności właścicielskich w stosunku do mienia wchodzącego w skład masy upadłości, których emanacją jest m.in. wszczęcie i prowadzenie wszelkiego rodzaju postępowań dotyczących tego mienia. Syndyk działa za upadłego, gdyż masa upadłości nie jest podmiotem prawa, który mógłby być zastępowany przez syndyka. Powyższe odnieść należy zarówno do toczącego się postępowania, jak i spraw wszczętych w toku postępowania upadłościowego przed sądem (także polubownym), jak i innymi organami. Ustalenie, że stronie powodowej przysługują wszelkie prawa o charakterze majątkowym i niemajątkowym wywiera ten skutek, iż zapadłe rozstrzygnięcie będzie wywierało określony wpływ na skład masy upadłości upadłej spółki. Wierzytelność spółki w stosunku do E. Wyższej Szkoły Humanistycznej w likwidacji weszłaby w skład masy upadłościowej upadłej spółki. Zgodnie z powszechnie przyjętą wykładnią art. 60 Pr.upadł., utrata przez przedsiębiorcę – w następstwie ogłoszenia jego upadłości – zdolności rozporządzania majątkiem powoduje, na gruncie procesu cywilnego, zawieszenie

postępowania z urzędu wówczas, gdy wszczęcie sprawy o przedmiot wchodzący do masy spadkowej nastąpiło przed ogłoszeniem upadłości przedsiębiorcy. Skoro w wypadku likwidacji niepublicznej uczelni zawodowej przysługujące jej prawa własności i inne prawo majątkowe powinny wejść w skład masy upadłości jej założyciela, to w toczącym się postępowaniu w miejsce upadłej spółki powinien wejść syndyk ustanowiony w jej postępowaniu upadłościowym.

Wola ustawodawcy rozstrzygająca o wpływie ogłoszenia upadłości na inne postępowanie, w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, znalazła także wyraz w art. 144 ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: "Pr.u.n."), stanowiącym, że postępowania sądowe i administracyjne mogą być wszczęte oraz dalej prowadzone jedynie przez syndyka lub przeciwko niemu. Postępowania te, jak stanowi art. 144 ust. 2 Pr.u.n., syndyk prowadzi na rzecz upadłego, lecz w imieniu własnym. Jest to kontynuacja rozwiązania przyjętego w art. 60 Pr.upadł.

Przedstawiona argumentacja uzasadniała podjęcie uchwały, jak na wstępie. (...)